

DRUKI BIAŁOSTOCKIE

wystawa

LISTOPAD 1985

BIAŁYSTOK, DOM TECHNIKI

ul. Marii Skłodowskiej-Curie 2

Wojewódzka

Biblioteka Publiczna

Białostockie

Zakłady Graficzne

INFORMATOR

Wystawa czynna od 5.XI do 15.XI.1985 r. w godz. 10.00—17.00
w Domu Technika NOT (ul. M. Skłodowskiej-Curie 2)

PAŹDZIERNIK 1985 R.
DRUKOWANO W BIAŁOSTOCKICH ZAKŁADACH GRAFICZNYCH

Wiedza o drukarniach funkcjonujących ongiś w Białymstoku jest zadziwiająco skromna. Dotyczy to niemal w takim samym stopniu druków białostockich. Właściwie jedynie czasopiśmiennictwo doczekało się obszerniejszych analiz, wśród których najwartościowsze jest opracowanie Zofii Sokół. Próba rekonstrukcji dziejów oficyn drukarskich, które prawie w ciągu dwóch wieków z różnym natężeniem prowadziły w Białymstoku swą działalność wydaje się być zadaniem ze wszech miar potrzebnym. Jedną z najbardziej racjonalnych metod wiodących do tego celu jest zgromadzenie jak największej ilości druków zawierających w swej metryce nazwę: Białystok. Przyjmujemy, że druki białostockie — to wszelkie wytwory sztuki drukarskiej: książki, broszury, wydawnictwa periodyczne, plakaty, afisze, pocztówki, zaproszenia etc., które w Białymstoku zostały wydrukowane, które w tym mieście się narodziły i uzyskały swój ostateczny kształt materialny.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Białymstoku i Białostockie Zakłady Graficzne podjęły próbę zgromadzenia druków reprezentujących jak największą ilość białostockich oficyn drukarskich. Plon poszukiwań wyeksponowany na wystawie ma, w zamyśle organizatorów, obok celów poznawczych i dydaktycznych, spełnić rolę inspiratorską skłaniającą naukowców do podjęcia badań nad dziejami białostockiego drukarstwa, które często odgrywało niemałą rolę w kształtowaniu życia społecznego Białegostoku.

Poszukiwania prowadzone w Białymstoku, Poznaniu, Warszawie i Lublinie wsparte analizą wydawnictw bibliograficznych przyniosły ciekawe efekty. Pomoc okazali także właściciele prywatnych księgozbiorów. Z satysfakcją powiedzieć należy, że Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Białymstoku posiada w swych zbiorach wiele interesujących i unikalnych druków białostockich z lat 1919—1939. Zgromadzone materiały pozwoliły na zorganizowanie wystawy druków białostockich. Natomiast wstępna analiza tych druków umożliwia skrótowe, bardzo niepełne zarysowanie dziejów białostockiego drukarstwa.

Białystok będący typową rezydencją magnacką, stał się po III rozbiorze Polski ważnym centrum administracyjnym władz pruskich. Już w roku 1796 Jan Jakub Daniel Kanter kierował drukarnią rządową tłoczącą pruskie rozporządzenia. W roku 1800 drukarnię przejął Jan Appelbaum. W Białymstoku zaczęło ukazywać się pierwsze czasopismo drukowane w języku polskim i niemieckim.

Od roku 1807 (z wyłączeniem kilku miesięcy roku 1812) Białystok przeszedł pod panowanie Rosji. W różnych formach organizacyjnych stan ten trwał do I wojny światowej. Od połowy XIX wieku, w wyniku pozytywnych układów ekonomicznych Białystok stał się miastem przemysłowym. Zakłady drukarskie produkowały zapewne etykiety na różne towary, księgi fabryczne itp. Na przełomie wieku XIX i XX zaczynają pojawiać się druki odzwierciedlające społeczne i kulturalne życie miasta. W Białymstoku funkcjonowało wówczas sporo oficyn drukarskich. Do najważniejszych należały: S. Wołobryńskiego, L. Charasza, S. Zbara, C. Miszoncznika, M. Prużańskiego.

Białystok stanowił mozaikę narodowościową: z Polakami sąsiedowali Żydzi, Rosjanie, Białorusini, Niemcy. Sytuacja ta miała oczywiście swoje odbicie i w wytworach sztuki drukarskiej.

Prawdziwie żywiołowy rozwój drukarstwa białostockiego nastąpił w II Rzeczypospolitej. W latach 1919—1939 działało w Białymstoku kilkanaście drukarni; od warsztatików zatrudniających kilka osób do zakładów graficznych, w których pracowało kilkudziesięciu pracowników. Z powodzeniem kontynuowały pracę drukarnie powstałe jeszcze przed I wojną światową. Nowe zakłady nawet w nazwach wyraźnie podkreślały swój polski charakter. I tak np. działały: Polska Drukarnia w Białymstoku, Spółka Akcyjna, Polska Drukarnia Bolesława Hupperta, Polskie Zakłady Graficzne „Dziennik Białostocki”. Tendencja ta odzwierciedlała się także zapewne w takich nazwach jak „Polonia” czy „Lechia”. Drukowano książki beletrystyczne, tomiki poezji, gazety i czasopisma, plakaty, afisze, zaproszenia, ulotki, pocztówki. Druki białostockie wydawano w języku polskim a także w żydowskim i hebrajskim. Niektóre zakłady prezentowały wysoki poziom typograficzny.

Po II wojnie światowej drukarstwo białostockie znalazło się w gestii Państwa. Drukarze z wielkim poświęceniem przystąpili do likwidacji wojennych zniszczeń. Początki były bardzo trudne. Drukowano w różnych miejscach: przy ul. Brukowej, ul. Stolarskiej i — przede wszystkim przy ul. I. Malmędy.

Sytuacja uległa radykalnej zmianie z chwilą otrzymania przez Białostockie Zakłady Graficzne nowego zakładu zlokalizowanego przy Alei Tysiąclecia Państwa Polskiego. O ułokowanie swych zamówień w BZGraf. zaczęły ubiegać się tak renomowane wydawnictwa jak PWN czy LSW. Białostockie Zakłady Graficzne specjalizują się w drukowaniu książek. W planie produkcyjnym wiele miejsca zajmuje prasa a także druki akcydensowe, np. plakaty. Bardzo ścisłe i efektywne związki łączą BZGraf. z Białostockim Wydawnictwem Prasowym „Prasa — Książka — Ruch”.

Wystawa druków białostockich składa się z kilku działów.

- I. Najstarsze druki białostockie pochodzą z drukarni Jana Jakuba Daniela Kantera i jego następcy Jana Appelbauma. W dziale tym znajduje się też unikalny druk z roku 1812, z okresu pobytu wojsk napoleońskich w Białymstoku.
- II. „Najstarszy eksponowany na wystawie druk białostocki z okresu panowania caratu stanowi książka pochodząca z roku 1891. Dział zamyka numer „Gazety Białostockiej” z sierpnia 1915 roku, wydany w przededniu opuszczenia Białegostoku przez Rosjan. Pokazano też „Gazetę Białostocką” z roku 1912 — pierwsze polskie czasopismo ukazujące się w Białymstoku, redagowane przez Konstantego Kosińskiego.
- III. Druki białostockie z lat 1919—1939 wyeksponowano w gablotach poświęconych poszczególnym drukarniom. Szczególną rangę mają wytwory sztuki drukarskiej zakładu graficznego „Lechia”. Oficyna specjalizowała się w wydawaniu druków o charakterze krajoznawczym, popularyzującym piękno i historię ziemi białostockiej. „Lechia” drukowała też książki poświęcone kulturze białostockiej.
- IV. W dziale „Prasa” wyodrębniono dwa okresy: 1801—1939, 1944—1985. O prasie białostockiej pisali m.in.: Zofia Sokół: Czasopiśmiennictwo białostockie w latach 1919—1939 („Studia i Materiały do dziejów miasta Białegostoku” T.1 — Białystok 1968, s. 381—429) Mieczysław Ciećwierz: Prasa na Białostocczyźnie w latach 1944—1947 („Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, 1981, R.20, nr 3, s. 31—49).
- V. Białostockie Zakłady Graficzne eksponują na wystawie jedynie drobną część bogatego dorobku. Bardzo skromnie wyglądają pierwsze druki powojenne. Natomiast niektóre dzisiejsze wytwory sztuki drukarskiej prezentują się naprawdę imponująco. Obok literatury naukowej eksponowana jest literatura piękna, książki dla dzieci i młodzieży, druki poświęcone kulturze i sztuce.
- VI. Do wystawy włączono także kilkadziesiąt druków wyprodukowanych w mniejszych zakładach poligraficznych. Pokazane zostały prace: Spółdzielni Papierniczo-Poligraficznej „Pogoń”, Zakładu Poligraficznego WDK, Pomocniczej Pracowni Poligraficznej P.P. „Sztuka Polska”, Zakładu Poligraficznego NOT, pracowni poligraficznych Wyższych Uczelni, Zakładu Kartografii i Reprodukcyj OPGK.

W trakcie gromadzenia druków białostockich spotkałiśmy się z niezwykłą życzliwością zarówno instytucji kulturalnych jak i osób prywatnych. Organizatorzy dziękują bardzo serdecznie wszystkim, którzy udostępniili druki eksponowane na Wystawie.

Archidiecezjalnemu Wyższemu Seminarium Duchownemu w Białymstoku
Bibliotece Narodowej
Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego
Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu
Muzeum Okręgowemu w Białymstoku
Poznańskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk
Wojewódzkiemu Archiwum Państwowemu w Białymstoku
Białostockim Zakładom Poligraficznym

Jakubowi Antoniukowi
Andrzejowi Bałakirew
Janinie Czyżewskiej
Bogdanowi Jaroszewiczowi
Jerzemu Koszewskiemu
Janowi Leończukowi
Jerzemu Prystromowi
Franciszce Skrypko
Henrykowi Smaczemu
Ninie Sliżewskiej
Januszowi Władczyńskiemu
Teofilowi Zbirochowiczowi

Scenariusz wystawy i gromadzenie eksponatów:

Eugeniusz Bil-Jaruzelski

Danuta Markowska

Ewa Ziniewicz-Siergiejko

Projekt plakatu:

Krzysztof Tur

Aranżacja plastyczna wystawy:

Ryszard Kuzyszyn

